

terminació femenina *-ent*, i aquest adv. es troba també en Turmeda, i en un doc. de 1344 (*CoDoACA* xxxix, 71). És clar que els clàssics moderns ja usen l'altra: «-- I tes cançons *valentes* niran per la ventada / com l'au dels temporals», Costa (*Pi de Form.*). «Ja està *valenta?*» es pregunta tradicionalment a la partera de fresc, en què el sentit és encara el del més clàssic llatí: *valère* 'estar bo de salut' (*si vales, et ego valeo* cartes de Ciceró), i en resta ús freqüent a l'E. Mj.; en cat. i en cast.: «que si dend non moriere, quando fuere *valiente* / --- / que vaya a lavarse al río o a la fuente», Arx. de Hita 1159. *Pendre-s'ho a la valenta* (Pous P., JoCarner, *AlcM*).

No és menys antic en el sentit de dotat de valor pecuniari: «cinc sous *valents*», Desclot (*NCl.* v, 19.2); «un caval molt bon, de pèl rohan, *valent* ---», ross. 1397 (*InvLC*). No-*valent* 'impotent, desvirtuat': «Na Venus diu: —Yo són rey natural, / ab alguns déus, senyors jus mi sients: / per mi són bons, e per si no-*valents*», Ausiàs LXXV, 4f. Quelcom del significat ampli del *valent* medieval i fins del ll., es manté encara en certs parlars cat. muntanyencs: quan a l'alt Pallars diuen que un home és *balén*, no pensen (ni per sí ni per no) en el coratge, i volen dir simplement que és 'robust'. «+*Valentat*: valentia, valor», CRos (Dicc. 1764, p. 242) (Àreu, 1933 etc.).

A la *valentona*, repetidament en el Canç. pop., 'amb aires de gent disposada a tot': «Tres fadrins galans - a la *valentona*, / se'n van a robar - robar una minyona» = «quatre minyonets - de la *valentona* / van a l'Empordà robà una minyona», *Romlo*. (MilàF, 277, ja en l'ed. de 1853, n.º 48; i 291.1, reco. a St. Llorenç de la Muga, potser datable de c. 1602, jutjant pel ball de la xacona i el vestit *serenero* que s'esmenten en una de les versions, reco. a Menargues); els collegials de Cordelles «isqueren vestits a la *valentona*» Bna. princ. S. XVIII (*DAG*).

Però no reguéssim que això parteix d'un significat com el del castellà *valentón*, que això es diu en català un *valentàs* [Labèrnia], sinó d'una formació adverbial del tipus de *a reculons*, *de genollons*. *Valentia* [Muntaner, supra]; «per bella *valentia* lo tragué defora, car certament lo hagueren allí mort, si Ricart tan prest no-l ne hagués tret», JoMartorell (Ag. I, 374). *Valentona* o *valentonada*; *valentat*; *valenter*, *lenterós*. *Envalentir*; *envalentonit* [*DTO*. 1647]; *envalentonar*. *Revalentar*. Cf. *revalenta*, infra.

Valeriana, nom comú a totes les llengües modernes, probablement derivat de *Valeria*, província de la Panònia romana; cf. Bertoldi, *ARom.* x, 201ss.; Migliorini, *AGI* xxxii, 118ss., i *Prontuario*; però el NP *Valerius*, -a, prové segurament del verb *valere*; *valerianàcies*, *valerianat*, *valerianic*; *valèric*.

Valerós, pot derivar de *valer* inf. substantivat, per més que en llengües germanes hi hagi formes del tipus *valorós*, derivat de *valor*: cas paral·lel als de *temerós*/*temorós*, *vagarós*/*vagorós* etc. Encara que en oc. predomina molt la forma *valorós*, fins dels nostres trobadors, d'aquests, tant o més, és *valerós*: «Tot' or' ag fi / *valerós* cor sirvent: / car hom així conquer pretz afi-

natz», Cerverí (Riq., 53.9): és la lliçó del cançoner català *Sg* per més que hi hagi *valorós* o cosa semblant en els dos canç. C i R, que sempre li descatalanitzen el llenguatge; «bés no pot romaner / mas ab los *valerós*», Guillem de Cervera, 116d, segons el canç. d'Urgell, per més que AntThomas (que segueix el canç. de Venècia) hi posí *valorós*.

En prosa, en tot cas *valerós* fou ja la forma més catalana a l'Edat Mitjana: «a nosaltres ve a vegades en delit si mirem algun jove hom, rebust e *valerós* ---», Antoni Canals (*De Providència*, *NCL.*, 94); «vijares li era que si aquell fadrí hagués alguns pocs de béns, sens tot dubte vendria molt *valerós*», *Curial* (*NCL.* i, 28). Els traductors cat. del *Decam.* reaccionen contra el model italià: «-- lo rey --- li dix: —*Valerosa* donzella, la gran amor que-ns haveu aportada ---» x, § 7, 582.25, trad. «*valorosa* giovane», i de nou aquesta correspondència iv, § 1, 235.7 (it., ed. 1961, p. 253). Tenim encara *valerós* en JnEsteve (trad. *agilis*, *stre-nuus*, *fortis*), i en l'obra de Galba («el *valerós* capità Tirant»). «Home *valerós*: vir fortis, magni animi», OPou (*TbPu.*, 303).

En la nostra llengua, *valorós* només com a variant, en els diccs.: Lacav., Lab. etc. En cast. *valeroso* documentat des de 1490; en italià ja veiem que hi ha *valoroso* ja en Boccaccio. En llengua d'oc a penes es coneix altra cosa: Rayn. només recull *valorós*; en el PSW 2 casos de *valorós*, i només un de *valerós*, segurament tolosà, de les *Joyas del Gay Saber*; modernament només *valourous*, TdF. *Valerosament* (Lab.). +*Valerositat*, en *Ardits*, c. 1540 (*DAG*).

Valetudinari [Belv.], pres del ll. *valetudinarius*, derivat de *valetudo* 'estat de salut', i sovint 'mala salut'.

Valid, pres del ll. *validus* 'fort', 'potent'; en el sentit de 'dotat de valor', 'aplicable' ja en un doc. de confraries, de 1393; però en JoMartorell i algun altre text del S. xv no sembla que aparegui més que amb el llatí clàssic de 'potent, de gran força', dit particularment del mal temps: «corregueren fortuna *valida* tres dies e tres nits» (Ag. I, 337.4; de nou i, 136 i III, 156); en coses de guerra, carta ross. de 1598 (RLR LX, 67, cita a SAQUEJAR); *validar* [Lab.], *validació* [Lab.]; en lloc de *validesa* [Lab. 1888] de primer trobem *validitat* (1689, 1789, Lacav., Belv., Lab. 1840-65).

Invàlid [-ido, Lacav.; Belv. voldria distingir entre *invàlid*, -da, adj. i *invàlit* subst. 'esguerrat'], *invalidar* [Belv.], ço que no prosperà; tampoc és cat. comú l'ús vulgar de les Illes en sentit de 'mesquí', 'impotent', en la forma *invàlit* a Menorca (AORBB II, 64), *embàlit* a Mallorca; «no tengué altre remey l'embàlit que aixicarse a rectificar» (BDLC XI, 127). *Convalidar*; *convalidable*; *convalidació*. *Invalidesa* [Lab. 1888], *invaliditat* [Lacav.-Lab.]; *invalidar*; *invalidació*.

Valor, del ll. tardà *VALOR*, -ORIS, conservat a totes les llengües romàniques d'Occident; m'abstinc de documentar-lo en el sentit de 'preu moral' en els trobadors, on es troba a cada pas: antigament era fem.: «En aquest palau està *Valor*, qui és exiliada del món e de sos amadors», Llull (*Blanq.*, *NCL.* I, 239.20), i els llargs descabellaments de la història de *Joglar de Va-*